

N:o 57.

Uppläst och godkänd hos Första Kammaren den 22 April 1881.
 — — — — Andra Kammaren den 22 — —

Riksdagens underdåniga skrifvelse, angående omarbetning af folkskolestadgan.

(Första Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 3) Utlåtande
 N:o 2 och Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 1)
 Utlåtande N:o 3.)

S. A. K.

Med anledning deraf, att folkskolestadgan af den 18 Juni 1842 under årens lopp undergått en mängd förändringar, i följd hvaraf det blifvit synnerligen svårt för allmogen, som ej kunde ega tillgång till de många författningar, hvarpå dessa ändringar grundades, att känna föreskrifterna för vårt folkskoleväsende, har hos Riksdagen det förslag blifvit väckt, att Riksdagen måtte hos Eders Kongl. Maj:t begära, att en omarbetning af nämnda stadga måtte ske, så att ändringarne och tilläggen deri till ett helt sammanfördes.

Det ligger i sakens natur, att en nära fyratioårig författning, rörande en samhällsinrättning, hvilken varit så stadd i utveckling, som den svenska folkskolan, måste hafva underkastats en mängd förändringar, och då dessa blifvit påbjudna i särskilda förordningar, kungörelser och cirkulär vid sidan af sjelfva stadgan, måste det förhållande inträda, att känne-

domen om alla de nya föreskrifterna blifver för en hvar, men i synnerhet för menige man, ganska svår att vinna.

Ehuru man visserligen sökt undanrödja eller minska denna svårighet genom utgifvande af författningssamlingar rörande folkundervisningen, uti hvilka dels ändringarne blifvit upptagna under de af folkskolestadgans särskilda paragrafer, som af dem beröras, dels ock åtskilliga hithörande förordningar, kungörelser, cirkulär m. m. blifvit sammanförda såsom bilagor, har likväl icke derigenom kunnat undanrödjas den olägenhet, som ligger i nödvändigheten af att på skilda ställen uppleta och genom jemförelse söka utröna hvad som för tillfället är gällande lag i det ena eller andra afseendet, ett arbete, hvilket, särskildt för de icke lagfarne personer, som hafva att tillämpa denna lag, måste blifva ganska svårt och besvärligt, synnerligast då full öfverensstämmelse ej råder mellan gällande föreskrifter, samt då lagen saknar redig uppställning. Den brist i senare afseendet, som redan från början i icke ringa mån vidlådde 1842 års folkskolestadga, har blifvit ökad genom de ändringar, stadgans föreskrifter under årens lopp undergått. Såsom bevis på huru vissa af förändrade omständigheter påkallade nya stadganden dels råkat i strid med gällande föreskrifter i den ursprungliga författningen, dels gjort åtskilliga stadganden i denna öfverflödiga, dels ock gjort nya föreskrifters införande i samma stadga önskvärdt, får Riksdagen framhålla:

att i § 1 mom. 1 talas om »vederbörligen godkänd lärare», under det att dels i nådiga kungörelsen den 29 September 1853 framför »godkänd» införts orden: »vid ett seminarium», dels också i nådiga kungörelsen den 21 Oktober 1859 föreskrifvits, att hvad som stadgats rörande lärare vid folkskolorna eger tillämpning, med ett uppgifvet undantag, äfven på qvinnor, hvilkas skicklighet blifvit vid något seminarium vederbörligen pröfvad och godkänd;

att i samma § mom. 2 talas om »flyttbara» skolor, hvilka åter i cirkuläret den 29 December 1874 benämnas »flyttande»;

samt att mom. 3, hvori stadgas om den tid af fem år, inom hvilken lärares anskaffande och folkskolors inrättande böra sättas i verket, genom kungörelsen den 29 September 1853 ersatts af den alldeles nya och olikartade bestämmelsen om »mindre skolor», hvilka må inrättas, »der byar, hemman, torp eller lägenheter äro så aflägsna, att dithörande barn icke utan svårighet kunna begagna den med sålunda godkänd (d. v. s. å ett seminarium bildad) lärare försedda skolan», och vid hvilka mindre skolor

finge till lärare antagas personer — män eller qvinnor — som inför pastor eller skolstyrelse företett betyg om god frejd och kristligt lefverne samt ådagalagt ett visst, mindre kunskapsmått jemte förmåga att deri undervisa.

Sistnämnda undantagsbestämmelses syftemål har genom sedermera utfärdade föreskrifters otydlighet fördunklats på ett sätt, som, enligt hvad nedan angifves, ej kunnat annat än föranleda missförstånd.

I nådiga kungörelsen den 23 April 1858 mom. 1 meddelades till efter rättelse, att »sådana mindre skolor», som omtalas i kungörelsen den 29 September 1853, och som här ofvan äro beskrifna, finge inrättas »öfverallt å landet, oberoende af afståndet från folkskola, som är med examinerad lärare försedd»; af fortsättningen af samma moment i 1858 års kungörelse inhemtas dock, att deruti i sjelfva verket *icke* afsågos »sådana» mindre skolor, hvarom begynnelseorden handla, enär ändamålet uppgifves vara, »att det första förberedande kunskapsmättet för nybörjare må i dessa mindre skolor kunna inhemtas, och att således de skolor, för hvilka enligt folkskolestadgan examinerade lärare erfordras, må företrädesvis hafva till föremål de mera försigkomna barnens undervisning.» *De* mindre skolor, som afses i 1858 års kungörelse, skulle således icke, i likhet med de i 1853 års kungörelse omtalade »mindre» skolorna, träda i stället för den egentliga folkskolan, utan förbereda till den senares undervisning; de skulle, med andra ord, vara förberedande »småskolor», såsom de ock i 1858 års kungörelses mom. 2 benämnas.

Den oreda i lagstiftningen om småskolorna, som först visar sig i sistnämnda kungörelse, har sedermera tilltagit; ibland har man skilt emellan »mindre skolor» och »småskolor», ibland åter alldeles förgätit de förra, såsom följande exempel torde ådagalägga. I nådiga cirkulären till domkapitlen den 4 Juli 1860, 24 Februari 1865 och 17 Maj 1872, med föreskrifter om statistiska uppgifter angående folkundervisningen, upptagas icke å de bifogade formulären de »mindre skolorna», icke ens å det sistnämnda cirkulärets formulärbilaga, ehuru i en »anmärkning» å detta formulär meddelas en definition af begreppet *småskolor* — sådana skolor, »som, i öfverensstämmelse med mom. 1 i kungörelsen den 23 April 1858, endast afse att bibringa nybörjare det första, förberedande kunskapsmättet» — af hvilken definition tyckes framgå, att de »mindre skolorna», sådana de definieras i 1853 års kungörelse, alldeles icke falla under kategorien »småskolor» och således bort få en särskild rubrik å formuläret. År 1871 föreslog Eders Kongl. Maj:t och biföll Riksdagen en reglering af stats-

verkets lönetillskott åt lärare vid *folkskolor* och *småskolor*. De »mindre skolorna» åter nämnas icke i den nådiga propositionen eller i Riksdagens i anledning deraf aflåtna skrifvelse och ej heller i det sedermera i ämnet utfärdade nådiga cirkuläret den 22 Juni sistnämnda år, hvaruti blott omtalas lönetillskotten för lärare vid folkskola, lärare vid småskola och biträdande lärare vid folkskola. Uti de i samma ämne utfärdade nådiga cirkulären den 2 September 1873, 5 Juni 1874 och 16 Juni 1875 nämnas ej heller de »mindre skolorna». Riksdagen höjde år 1877 lönetillskottet för lärare vid »småskolor», men erinrade sig dervid hvarken de »mindre skolornas» lärarepersonal eller *biträdande* lärare vid folkskola, och i öfverensstämmelse härmed utfärdades nådiga kungörelsen den 11 Januari 1878. Detta förbiseende föranledde vid 1880 års riksdag tvenne förslag, det ena om samma statsbidrag till aflöningen för biträdande lärare vid folkskolor, det andra såväl derom som angående enahanda lönetillskott åt lärare vid »mindre skolor», som genom sistnämnda nådiga kungörelse medgiftits för småskolornas lärarepersonal. Med anledning häraf beslöt Riksdagen, att hvad om lönetillskott åt sistnämnda slags skolors lärare stadgats äfven skulle tillämpas »i fråga om biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolor, bland hvilka inbegripas lärare och lärarinnor vid mindre skolor.» Ytterligare torde böra erinras, att i Eders Kongl. Maj:ts berättelse till 1876 års Riksdag ej nämnes, att lönetillskott af allmänna medel utgått till »mindre skolor», eller ens att några sådana skolor funnos under det år, som berättelsen i denna del afsåg, hvilket jemväl var förhållandet i berättelsen till 1877 års Riksdag. I berättelsen till 1878 års Riksdag nämnes ett betydligt antal »mindre skolor», men deri uppgifves ej, att de hugnats med något lönetillskott. I berättelsen åter till Riksdagarne 1879—1881 omförmälas såväl antalet »mindre skolor» som till dem utgående lönetillskott. Emellertid torde det få antagas, både att »mindre skolor» i ej ringa mängd funnos äfven de år, då de ej omtalas i de statistiska uppgifter, som meddelats Riksdagen, och att lönetillskott åt dem beviljats äfven under år, då de, på grund af Riksdagens beslut, utfärdade föreskrifterna om bidrag af allmänna medel till aflöning af lärare vid folkundervisningsanstalterna icke innefattade något stadgande om sådant lönetillskott för »mindre skolor.»

Väl hafva »småskolornas» ställning och uppgift blifvit närmare bestämda genom nådiga kungörelsen den 11 December 1863 samt nådiga cirkulär den 22 April 1864 och 15 Oktober 1869, men stridigheten mellan ordalagen och andemeningen i 1858 års kungörelse har dock icke

blifvit afhjelpat; skilnaden mellan *förberedande* skolor (»småskolor») och *ersättnings*-skolor (»mindre skolor»), numera iakttagen i en del af formulären för de statistiska uppgifterna om folkskoleväsendet, har aldrig blifvit tydiligen framhållen i folkskolestadan.

Hvad åter vidkommer stadgans öfriga bestämmelser får Riksdagen erinra:

att uti § 2 mom. 1 fortfarande omtalas »skolstyrelse», hvilket ord jemväl bibehålles i en den 10 December 1880 af Eders Kongl. Maj:t beslutad ändring i nämnda stadga, oaktadt nådiga förordningen den 21 Mars 1862 om kyrkostämman m. m. infört benämningen »skolråd»;

att uti sistnämnda förordning, som innehåller många föreskrifter angående skolrådet, hvilka borde tillhöra folkskolestadgan, bland annat omnämnas rättighet för skolråden att välja vice ordförande, hvarom icke något finnes bestämdt i folkskolestadgan;

att § 3, hvori stadgas om skoldistriktens åliggande att anskaffa och underhålla tjenliga rum för distriktets skolor, ej innehåller någon bestämmelse rörande ändamålsenliga skolmöbler, ehuru instruktionen för folkskoleinspektörerne ålägger dem att iakttaga undervisningsmaterielens beskaffenhet;

att i § 4, om lärarnes aflöning, en sådan mängd af ändringar och tillägg påbjudits, i afseende å löneförmåner samt skoldistriktens och statens bidrag, att blott föga står kvar af den ursprungliga lydelsen; och synes det i öfrigt oegentligt, att stadgandena i denna paragraf, likasom en del andra mera tillfälliga bestämmelser, upptagas i skolstadgan;

att § 5, deri föreskrifterna blifvit till hufvudsaklig del ändrade eller upphäfdade genom reglementet för folkskollärareseminarierna i riket den 31 December 1865 med flere författningar, torde böra ur folkskolestadgan helt och hållet utgå;

att genom de i § 6 gifna stadganden rörande uttrycken i betygen öfver utgående seminariielevs ådagalagda skicklighet bestämmes, att dessa betyg skola vara »godkänd, med beröm godkänd eller berömlig», då deremot i seminariireglementet dessa uttryck faststälts sålunda: »med beröm godkänd, icke utan beröm godkänd, godkänd, försvarlig», hvartill komma särskilda vitsord för uppförande;

att i sistnämnda paragraf föreskrives, det läraren »bör ega kännedom af vexelundervisningsmetoden», oaktadt undervisning i denna metod, då seminariireglementet derom icke innehåller något, väl knappast numera torde meddelas vid något af rikets seminarier, hvaremot i samma paragraf icke heller nämnes något om frihandsteckning, exercis och träd-

gårdsskötsel, i hvilka ämnen undervisning, på grund af särskilda föreskrifter, meddelas åt seminariieleverna;

att, enär i cirkuläret den 19 December 1856 endast undantagsvis synes vara medgifvet, att folkskollärareelev må kunna erhålla tillåtelse att »före upphunnen myndighetsålder» söka folkskolläraretjenst, och följaktligen »upphunnen myndighetsålder» torde få anses vara ett af kompetensvilkoren, ehuru uttrycklig föreskrift derom saknas, samt då, enligt nådiga kungörelsen den 21 Oktober 1859, hvad om lärare finnes föreskrifvet skall med blott ett undantag äfven ega tillämpning å lärarinna, hafva, sedan ogift qvinna, genom nådiga förordningen den 16 November 1863, förklarats myndig vid fyllda 25 år, olika meningar uppstått derom, huruvida för qvinnas kompetens att söka folkskolläraryrket erfordras 25 eller 21 års ålder;

att i § 6 mom. 8 klockare, som icke tillika blifvit till skollärare antagen, bibehålles vid den honom i kyrkolagen ålagda skyldighet att i församlingen meddela barnundervisning, hvilken föreskrift, såsom numera föråldrad, icke vidare torde böra kvarstå i folkskolestadgan;

att i § 8 omtalas »barn i skolåldern», hvilka, i regeln, alla böra »i skolan sig inställa»; men då tiden för skolåldern ingenstädes finnes bestämd, helst de i ett af formulären till de statistiska uppgifter, som utgöra bilagor till nådiga brefvet den 31 December 1875, förekommande fyra kolumner för antalet af i skolan inskrifna, till distriktet hörande barn, under sju år, sju—tolf år, tretton—fjorton år och öfver fjorton år, icke gifva någon upplysning rörande skolåldern i officiel mening, är det af vigt att få bestämd den ålder, inom hvilken skolgång är obligatoriskt föreskrifven;

att i mom. 5 af sistnämnda paragraf fortfarande talas om »kyrkoråd eller annan kommunalstyrelse, så framt en sådan framdeles varder inrättad», oaktadt förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd utgafs redan den 21 Mars 1862;

att i § 10 mom. 2 såsom utvägar »för underhållandet af de i skolan förvärfvade kunskaper» uppgifvas söndagsundervisning och förhör, under inseeende och med biträde, der så ske kan, af presterskapet, med den ungdom, som utgått från skolan; men då denna undervisning numera torde ytterst sällan förekomma, likasom den ej heller tagits i betraktande vid fastställandet af lärarnes löneinkomster, hvilka enligt § 4 äro beräknade för åtta månaders årlig tjänstgöring, med ersättning för öfvertid, hvar-

emot man sökt vinna ändamålet, att underhålla de ur skolan utgångna barnens kunskaper, genom de *försättningsskolor*, om hvilka stadgas i nådiga kungörelsen den 11 September 1877, torde innehållet deraf böra ingå i folkskolestadgan;

att stadgandet i § 11 mom. 2 om pension åt läraren, hvilken pension det må bero på församlingens och skolrådets pröfning att, i mån af hans behof m. m., honom tilldela, numera torde upphört att vara gällande och alltså böra ur skolstadgan utgå, sedan nådiga förordningen den 30 November 1866, angående folkskolläraernes pensionsinrättning, gifvit förändrade bestämmelser i detta ämne;

samt att i § 12, enligt hvilken *enskild skola* bör, hvad angår undervisning och ordning, stå under skolstyrelsens inseende, icke göres något undantag för enskilda lärdomsskolor, oaktadt i stadgan för Stockholms folkskoleväsende skolstyrelsens skyldighet uti ifrågavarande hänseende blifvit inskränkt till enskild skola, som är »med folkskola närmast jemförlig».

Af hvad sålunda blifvit anfördt torde följa, att en omarbetning af folkskolestadgan den 18 Juni 1842, i det syfte hos Riksdagen blifvit föreslaget, är af behovet påkallad. Denna omarbetning skulle, enligt Riksdagens tanke, afse: *dels* en bättre, mera logisk uppställning under vissa hufvudrubriker; *dels* införande i lagtexten såväl af de många nu gällande lagbestämmelser, hvilka för närvarande måste uppletas i en mängd särskilda nådiga bref, cirkulär, kungörelser m. m., som ock af de nya stadganden, hvilkas behöflighet erfarenheten visat; *dels* afsöndrande från folkskolestadgan af föreskrifter, hvilka antingen numera äro föråldrade eller ej omedelbart röra sjelfva folkundervisningen, såsom om pensionering och seminarier m. m., eller i följd af sin konstitutionella beskaffenhet ej böra förekomma uti en i administrativ väg utfärdad författning; *dels* äfven införande i stadgan af hänvisningar till sådana bestämmelser, hvilka ej der rätteligen hafva sin plats, men äro af stor vigt för folkskoleundervisningen, såsom vissa stadganden i kyrkostämmoförordningen, föreskrifterna om beskattning för folkskoleväsendet, bestämmelser om statens bidrag till aflöning m. m.

Riksdagen, som förestält sig, att ett sådant arbete ej borde vara för- enadt med större besvär, än att det kunde inom Eders Kongl. Maj:ts Ecklesiastikdepartement utföras, och därför ej vill förorda tillsättandet af någon komité för detta ändamål, anhåller i anledning häraf, det Eders Kongl. Maj:t täcktes gå i författning derom, att stadgan af den 18 Juni

1842, angående folkundervisningen i riket måtte varda så omarbetad, att alla nödiga lagbestämmelser rörande denna undervisning blifva i redig ordningsföljd och så fullständigt, som möjligt, i den nya författningen till ett helt sammanförda.

Riksdagen framhärdar etc.

Stockholm den 22 April 1881.

N:o 58.

Uppläst och godkänd hos Första Kammararen den 22 April 1881.
— — — — Andra Kammararen den 22 — —

Riksdagens underdåniga skrifvelse, angående medgifvande för Strömsholms nya kanalbolag att medelst årliga afbetalningar gälda återstoden af en bolagets skuld till staten.

(Stats-Utskottets Utlåtande N:o 52.)

S. A. K.

Sedan Eders Kongl. Maj:t i nådig proposition den 11 sistlidne Februari föreslagit Riksdagen medgifva, att Strömsholms nya kanalbolag finge medelst årliga afbetalningar på visst föreslaget sätt gälda återstoden af den skuld, hvori bolaget på grund af Eders Kongl. Maj:ts dom den